

FRONTIERS OF THE ROMAN EMPIRE  
FRONTIERELE IMPERIULUI ROMAN



THE ROMAN FRONTIERS OF DACIA  
FRONTIERELE ROMANE ALE DACIEI

DAVID J. BREEZE – FELIX MARCU – GEORGE CUPCEA





ARCHAEOPRESS PUBLISHING LTD

Summertown Pavilion  
18-24 Middle Way  
Summertown  
Oxford OX2 7LG

[www.archaeopress.com](http://www.archaeopress.com)

ISBN: 978-1-80327-134-7 - (print)

ISBN: 978-1-80327-135-4 - (ePdf)

Cover photo: denarius of Trajan (back) with the personification of Dacia (front) (103–111 C.E.)

© MNIT

© Archaeopress, Authors 2021

Translations by Monica Gui

Designed by Anna Adamczyk

Printed by Hussar Books [www.hussarbooks.pl](http://www.hussarbooks.pl)



This work is licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License. To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/> or send a letter to Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.

This book is available direct from Archaeopress or from our website [www.archaeopress.com](http://www.archaeopress.com)

# Frontiers of the Roman Empire Frontierele Imperiului Roman

David J. Breeze

# The Roman frontiers of Dacia Frontierele romane ale Daciei

Felix Marcu  
George Cupcea



ARCHAEOPRESS ARCHAEOLOGY

The authors / Autorii

**Professor David J. Breeze** has published several books on Roman frontiers and the Roman army. He is a former chairman of the International Congress of Roman Frontier Studies and led the team which successfully nominated the Antonine Wall as a World Heritage Site

**Prof. David J. Breeze** a publicat mai multe cărți despre frontierele romane și despre armata romană. Este fostul președinte al Congresului Internațional de Studii asupra Frontierelor Romane și a condus echipa care a reușit să nominalizeze Zidul Antonin ca Sit al Patrimoniului Mondial

**Dr. Felix Marcu** is specialised in the study of Roman fortifications, publishing several studies and books on the subject. He is the President of the Romanian Limes Commission since 2016 and responsible for the enlistment of the Roman frontiers in Romania on the UNESCO World Heritage List

**Dr. Felix Marcu**, este specializat în studierea fortificațiilor romane, publicând mai multe cărți și studii pe această temă. Este președintele Comisiei Naționale Limes din 2016, fiind responsabil cu înscrierea siturilor care formează granițele romane de pe teritoriul României pe listele UNESCO

**Dr. George Cupcea** is specialised in the study of the Roman army and author of a series of studies on the matter and also of a representative book for the Roman army in Dacia. He is a member of the Romanian Limes Commission and manages the National Programme LIMES from the part of the National History Museum of Transylvania, in Cluj

**Dr. George Cupcea** este perfecționat în organizarea armatei romane, având publicate numeroase studii pe această temă și o carte reprezentativă pentru armata romană din Dacia. Este membru în Comisia Națională Limes și responsabil cu derularea Programului Național Limes din partea Muzeului Național de Istorie a Transilvaniei

## CONTENTS

### FRONTIERS OF THE ROMAN EMPIRE

|  |    |
|--|----|
| Foreword by Simona-Mirela Miculescu .....                        | 5  |
| Common cultural heritage of the Roman empire .....               | 9  |
| The Roman empire .....   | 10 |
| Frontiers and trade .....  | 13 |
| The "Frontiers of the Roman Empire"<br>World Heritage Site ..... | 15 |
| The definition of a World Heritage Site .....                    | 17 |
| The task ahead .....   | 18 |
| History and extent of frontiers .....                            | 21 |
| Rome's foreign policy .....                                      | 22 |
| The location of frontiers .....                                  | 23 |
| The army and frontiers .....                                     | 26 |
| The purpose of frontiers .....                                   | 28 |
| Soldiers and civilians .....                                     | 30 |
| Military administration .....                                    | 30 |
| Research on Roman frontiers .....                                | 32 |
| Inscriptions and documents .....                                 | 32 |
| Survey and excavation .....                                      | 33 |
| Aerial survey .....  | 34 |
| Protection and presentation of frontiers .....                   | 35 |
| Future perspectives .....  | 37 |

### THE ROMAN FRONTIERS OF DACIA

|   |    |
|---|----|
| The context of the conquest of Dacia .....          | 39 |
| The invasion of Dacia .....                         | 42 |
| Dacia .....   | 47 |
| The categories of fortifications .....              | 60 |
| Temporary camps .....                               | 60 |
| Auxiliary forts .....                               | 61 |
| Fortresses .....                                    | 64 |
| Towers .....  | 66 |
| Fortlets .....                                      | 67 |
| Earthen ramparts .....                              | 68 |
| Chronology .....                                    | 70 |
| The type and the organisation of the province ..... | 75 |
| The army of Dacia .....                             | 80 |
| The legions .....                                   | 80 |
| Must see archaeological sites .....                 | 84 |
| Select bibliography for Dacia .....                 | 94 |
| Illustration acknowledgements .....                 | 96 |

## CUPRINS

### FRONTIERELE IMPERIULUI ROMAN

|   |    |
|---|----|
| Cuvânt înainte de Simona-Mirela Miculescu .....                     | 5  |
| Patrimoniul cultural comun al Imperiului Roman .....                | 9  |
| Imperiul Roman .....  | 11 |
| Frontierele și comerțul .....                                       | 13 |
| Situl Patrimoniului Mondial<br>„Frontierele Imperiului Roman” ..... | 15 |
| Definiția unui Sit al Patrimoniului Cultural Mondial .....          | 17 |
| Misiunea de îndeplinit .....  | 19 |
| Istoria și întinderea frontierelor .....                            | 21 |
| Politica externă a Romei .....                                      | 22 |
| Localizarea frontierelor .....                                      | 23 |
| Armata și frontierele .....   | 27 |
| Rolul frontierelor .....  | 29 |
| Soldați și civili .....   | 31 |
| Administrația militară .....  | 31 |
| Cercetarea frontierelor .....                                       | 32 |
| Inscripții și documente .....                                       | 32 |
| Sondaje și săpături arheologice .....                               | 33 |
| Fotografia aeriană .....  | 34 |
| Protejarea și prezentarea frontierelor .....                        | 35 |
| Perspective de viitor .....   | 37 |

### FRONTIERELE ROMANE ALE DACIEI

|   |    |
|---|----|
| Premisele cuceririi Daciei .....                  | 39 |
| Cucerirea Daciei .....                            | 42 |
| Dacia .....                                       | 47 |
| Tipurile de fortificații .....                    | 60 |
| Castre temporare .....                            | 60 |
| Castre auxiliare .....                            | 61 |
| Castre legionare .....                            | 64 |
| Turnuri .....                                     | 66 |
| Burji .....                                       | 67 |
| Valuri de pământ .....                            | 68 |
| Cronologie .....                                  | 70 |
| Tipul și organizarea provinciei .....             | 75 |
| Armata Daciei .....                               | 80 |
| Legiunile .....                                   | 80 |
| De văzut – situri arheologice .....               | 85 |
| Bibliografie selectivă referitoare la Dacia ..... | 94 |
| Autorii fotografiilor .....                       | 96 |



## Foreword

I gladly greet this useful and important presentation regarding the National Limes Programme aimed at inscribing on the UNESCO World Heritage List the Roman sites forming the frontiers of the Roman Empire on the territory of Romania. Although the Programme was initiated in 2014, it started receiving funds only in 2016, relatively late compared to the other European countries. Since then, the work of specialists, whom I warmly congratulate for their passion and sustained effort, and also for this editorial initiative, has been constant. At the beginning of 2020, approximately 350 archaeological sites on the 'Romanian *limes*' were registered on the Tentative Lists.

The LIMES dossier is truly international. So far, three parts of the frontier have been inscribed on the UNESCO lists: 'Hadrian's Wall' (1987) and the 'Antonine Wall' (2008), both in Britain, as well as the artificial frontier portion between the Rhine and Danube (2005) in Germany. Recently, two other nominations were submitted, namely the dossier for the inclusion of the western segment of the Danube *limes* (Germany, Austria, Slovakia and Hungary) and the documentation for the frontier along the Rhine (Germany and The Netherlands). The only remaining parts of the *limes* to be proposed for nomination are those in Dacia and on the eastern Danube. Romania is the only country involved in the first dossier, whereas in the second, a transnational file, it does so together with Croatia, Serbia and Bulgaria, the collaboration between all countries being exceptional.

With these last two dossiers, all the archaeological sites in Europe that belong to the Roman frontier, have maintained their authenticity and integrity and can be administered in the future, will belong to World Heritage. It is a joint effort initiated in 2005, when the FRE (Frontiers of the Roman Empire) was accepted as a unitary site, in recognition of one of the most important historical monuments in the world.

Romania will contribute to the completion of the FRE site with the longest and most complex frontier sector of a former Roman province in present-day Europe, i.e. the Dacian *limes*, as well as with the sites

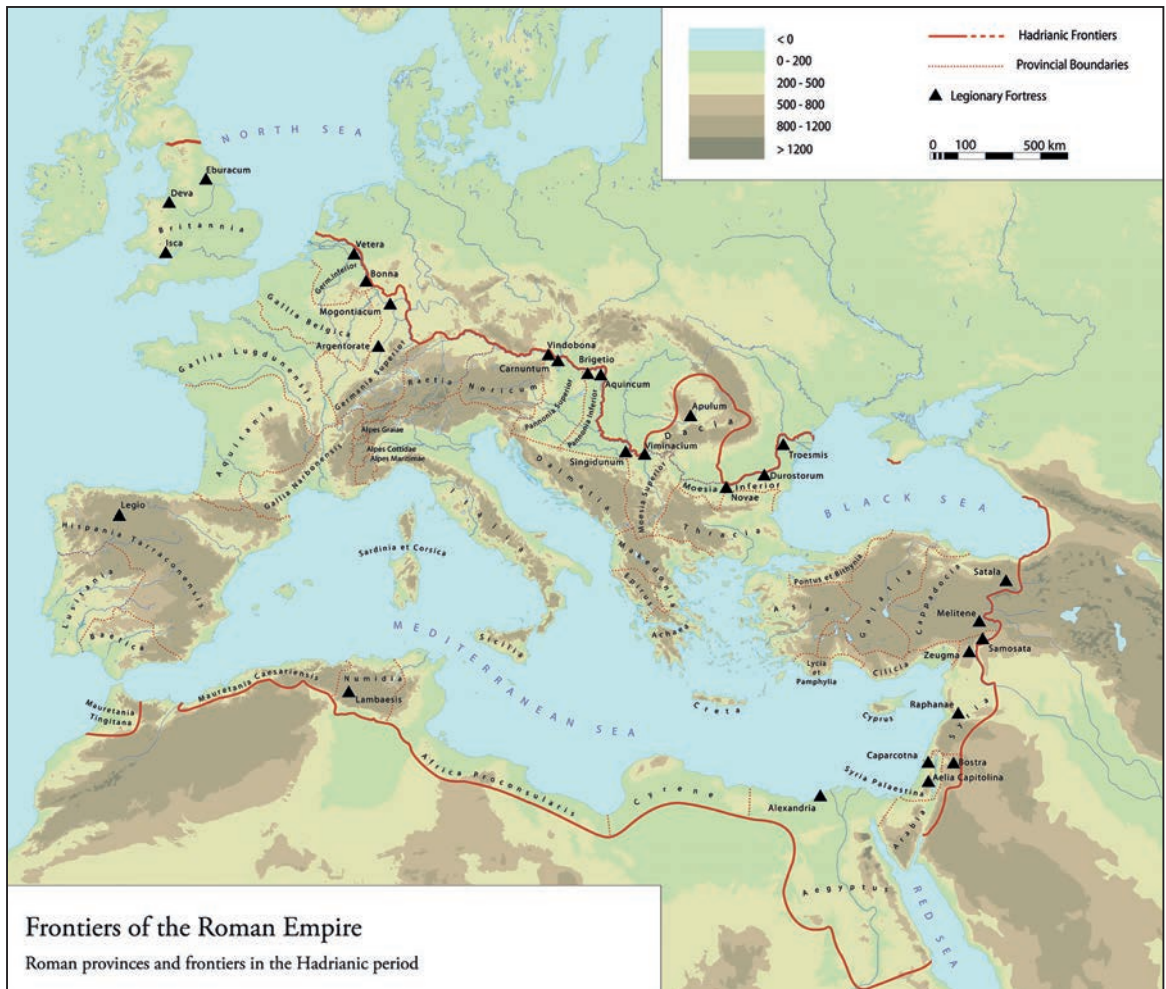
## Cuvânt înainte

Salut cu plăcere această utilă și importantă prezentare legată de Programul Național Limes dedicat înscrierii siturilor romane care formează granițele Imperiului Roman de pe teritoriul României, care a fost inițiat în 2014, dar a început să fie finanțat doar din 2016, relativ târziu față de restul țărilor europene. Munca specialiștilor – pe care îi felicit cu căldură pentru pasiunea și efortul susținut, dar și pentru această inițiativă editorială – a fost, de atunci, constantă. La începutul anului 2020, aproximativ 350 de situri arheologice de pe "limesul românesc" au fost înscrise pe Lista Indicativă.

Dosarul LIMES este unul cu adevărat internațional, deocamdată fiind înscrise pe listele UNESCO trei porțiuni de graniță: "Zidul lui Hadrian" (1987) și "Valul lui Antoninus Pius" (2008), ambele din Anglia, precum și porțiunea artificială de graniță dintre Rin și Dunăre, din Germania (2005). Au mai fost depuse, recent, alte două nominalizări, dosarul pentru includerea limes-ului Dunărean, segmentul vestic (Germania, Austria, Slovacia și Ungaria), și documentația privind granița de-a lungul Rinului (Germania și Olanda). Singurele porțiuni de graniță romană din Europa, care urmează să fie propuse spre nominalizare, rămân cele ale Daciei și cele ale granițelor Dunării de est. România este singura țară implicată în primul dosar, iar în cel de-al doilea, un dosar transnațional, o face împreună cu Croația, Serbia și Bulgaria, colaborarea cu toate țările implicate fiind de excepție.

Cu aceste dosare toate siturile arheologice din Europa care aparțin graniței romane și care își păstrează autenticitatea-integritatea și pot fi administrate în viitor, vor aparține Patrimoniului Mondial. Este un efort comun inițiat în 2005 de când FRE (Frontiers of the Roman Empire) a fost acceptat ca sit unitar, ca recunoaștere a unuia dintre cele mai importante monumente istorice de pe Glob.

România va contribui la completarea sitului FRE cu cel mai lung și cel mai complex sector de graniță al unei foste provincii romane din Europa actuală, care este limesul Daciei, și cu siturile situate în Dobrogea, cu particularități remarcabile privind inclusiv



1. Map of the Roman empire under the Emperor Hadrian (AD 117–138)  
Harta Imperiului Roman în timpul împăratului Hadrian (117–138 p. Chr.)



situated in Dobruja, with remarkable particularities concerning also the Byzantine period. With a few exceptions, all these archaeological sites are military installations, ranging from legionary fortresses to very small ones, such as the watchtowers, emplaced in strategic points, the latter on heights, in order to supervise population movements and commercial traffic. Next to fortifications, civilian settlements developed, which were inhabited by settlers from all over the Roman world, as well as by natives. These were places where populations with various ethnic backgrounds, from Britain and Spain to Palmyra, Syria and Africa, mingled and adopted the Roman way of life, being a model up to this day. Material traces of their existence, the objects they used, can be seen in museums across Romania. These were discovered in numerous archaeological sites that, for the most part, preserve a high degree of authenticity and integrity, not being overlapped by modern settlements.

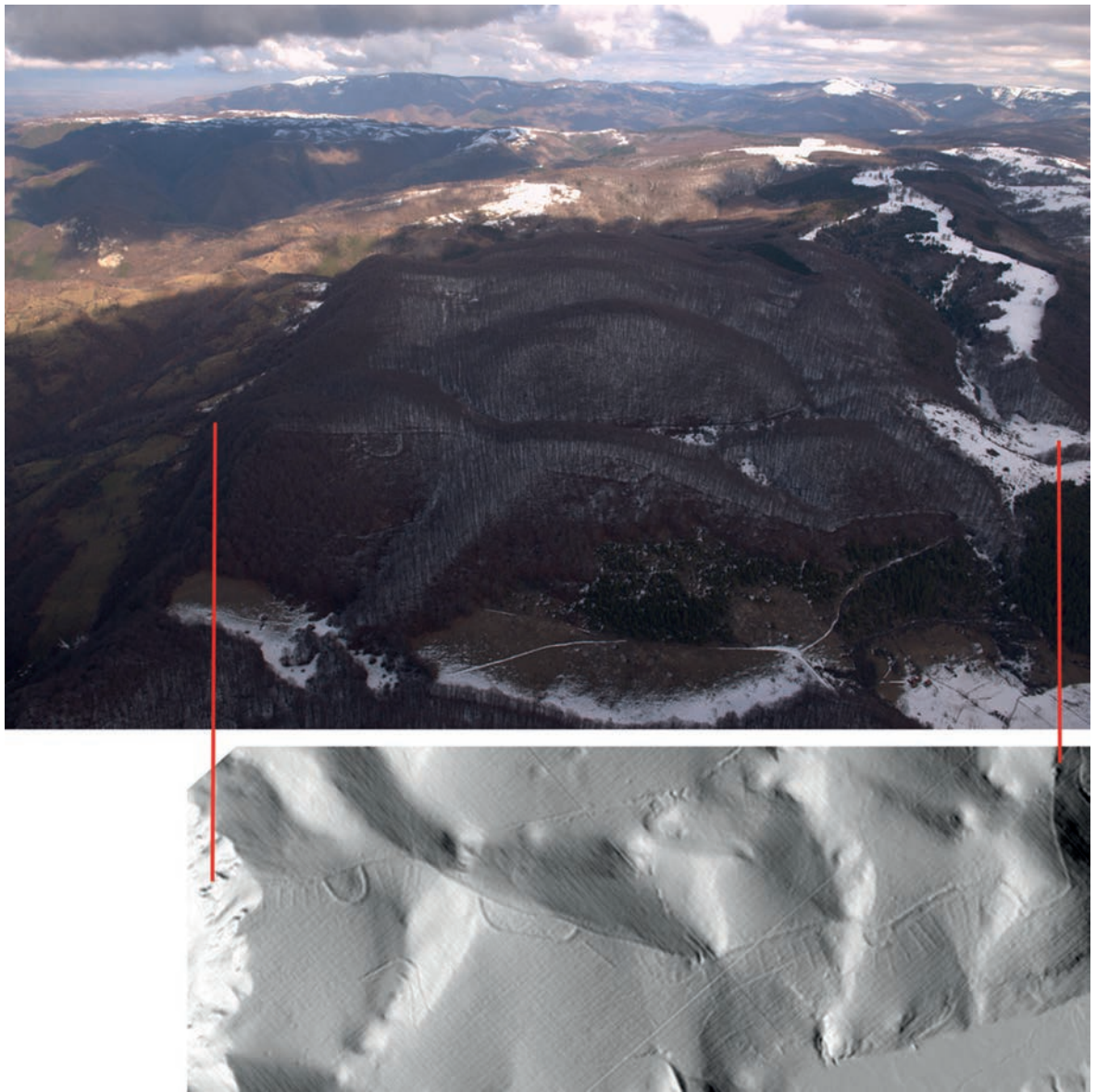
I wish to thank the distinguished specialists who have initiated this editorial project for creating a welcomed opportunity to show the public an interesting, important and complex part of its history, organically tied to Romania's fabric.

epoca bizantină. Cu câteva excepții toate aceste situri arheologice sunt instalații militare, de la castele legionare la cele de foarte mici dimensiuni, cum sunt turnurile de observație, localizate în puncte strategice, ultimele pe înălțimi pentru a supraveghea mișcările de populații și traficul comercial. Pe lângă toate aceste fortificații se dezvoltă așezări civile, locuite de coloniști de prin toată lumea romană, dar și de localnici. A fost locul în care populații de diverse etnii, din Britannia și Spania, până în Palmyra, Syria și Africa, s-au amestecat adoptând și stilul de viață roman, un model până astăzi. Obiecte tipice ale acestora pot fi văzute în muzeele din România, fiind descoperite în numeroasele situri arheologice care, în majoritatea lor, au un grad de autenticitate și integritate ridicat, nefiind suprapuse de așezări moderne.

Mulțumesc distinșilor specialiști inițiatori ai acestui proiect editorial pentru a fi creat această binevenită oportunitate de a arăta lumii o parte interesantă, importantă și complexă a istoriei sale, organic legată de România!

### **Simona-Mirela Miculescu**

Ambassadeur extraordinaire et plénipotentiaire  
Déléguée permanente de la Roumanie  
auprès de l'UNESCO



2. The landscape of one of the main battlefield during the Dacian Wars and the recent Lidar measurements at Cioclovina-Ponorici

Peisajul unuia dintre principalele locuri de bătălie din timpul războaielor dacice și măsurătorile Lidar recente de la Cioclovina-Ponorici